

Klub Polski w Pradze i jego korzenie 1887 – 1918

Korzenie Polonii praskiej sięgają początków lat osiemdziesiątych XIX wieku, gdy troska o zachowanie kultury i języka polskiego wśród Polaków mieszkających w Pradze stały się bezpośrednią przyczyną założenia stowarzyszenia skupiającego przedstawicieli różnych środowisk zawodowych. Pod względem składu społecznego przeważali urzędnicy, kupcy i drobni przemysłowcy. Kolejną grupę stanowili przedstawiciele wolnych zawodów - lekarze, technicy i literaci. Natomiast zdecydowanie mniejszą część - robotnicy i studenci.

Na początku 1880 r. z inicjatywy urzędnika finansowego Stanisława Towarnickiego i posła Emanuela Tonnera rozpoczęto prace nad przygotowaniem statutu Kółka Polskiego w Pradze. Przedłożony władzom czeskim projekt został zatwierdzony 6 lutego 1880 roku.

W myśl obowiązującej od 1867 roku ustawy o stowarzyszeniach działalność Kółka Polskiego miała się ograniczyć do popularyzacji języka i literatury polskiej, organizowania odczytów o tematyce historycznej, wieczorów literackich i koncertów muzycznych. W ramach przewidzianych statutem najwyższą władzą w utworzonym stowarzyszeniu było Walne Zgromadzenie składające się z członków założycieli i zwyczajnych. Środki finansowe Kółka Polskie początkowo czerpało przede wszystkim z wpisowego i składek członkowskich.

Walne Zgromadzenie spośród swych członków wybierało zwykłą większością głosów na okres jednego roku Zarząd, który składał się z prezesa, wiceprezesa i siedmiu członków. Ponadto wybierano komisję rewizyjną w składzie dwóch członków i dwóch zastępców. Oprócz praw i obowiązków prezesa i wiceprezesa statut szczegółowo określał obowiązki pozostałych członków Zarządu – sekretarza, skarbnika, bibliotekarza i gospodarza. Zebrania Zarządu miały odbywać się raz w tygodniu, zaś zebranie sprawozdawczo-wyborcze pod koniec października każdego roku.

20 lutego 1880 r. na spotkaniu członków założycieli Kółka Polskiego w Pradze - Stanisława Towarnickiego, Emanuela Tonnera, Josefa Baráka, Antoniego Dembińskiego, Józefa Muzyki, Józefa Filipowicza, Jana Křena, inż. Majewskiego, Józefa Sozańskiego, Stanisława Tomaszewskiego i Teodora Jeske-Choińskiego uchwalono zatwierdzonego statut.

Zebranie inauguracyjne połączone z uroczystym koncertem odbyło się 6 marca w kawiarni Cafe Europe.

Na Nadzwyczajnym Walnym Zebraniu 4 kwietnia 1880 r. dokonano wyboru władz Kółka Polskiego w Pradze. Prezesem został Emanuel Tonner, a jego zastępcą inż. Józef Muzyka. W skład Zarządu weszli - redaktor „Národních listů” Josef Barák, producent win Władysław Obertyński, rękawicznik Józef Filipowicz, chemik Eugeniusz Kisieleński, urzędnik Jan Křen i wspomniany wyżej Stanisław Towarnicki. Wkrótce część członków wystąpiła z propozycją zmiany nazwy organizacji na „Stowarzyszenie Polskie w Pradze”. Zasłany władzom czeskim wniosek został zatwierdzony 1maja 1880 roku.

26 października 1880 r. Walne Zgromadzenie dokonało wyboru nowego prezesa w osobie literata Teodora Jeske-Choińskiego. Niemal natychmiast przystąpiono też do prac nad nowelą statutu.

Nowy statut przedłożony 27 grudnia 1880 r. do zatwierdzenia przez c.k. Namiestnictwo Czeskie przewidywał zmianę nazwy na „Koło Polskie w Pradze“ oraz nową strukturę wewnętrzną, która nie różniła się niemal niczym od przeciętnego stowarzyszenia czeskiego.

W ramach przewidzianych statutem władzami „Koła Polskiego“ było Walne Zgromadzenie i Zarząd. Do Walnego Zgromadzenia składającego się z członków założycieli, honorowych, wspierających i zwyczajnych należało podejmowanie uchwał w sprawach organizacyjnych, wybór Zarządu, zatwierdzanie sprawozdania finansowego i dorocznego

sprawozdania z działalności, ustalanie wysokości wpisowego i miesięcznych składek członkowskich oraz udzielanie godności honorowego członkostwa Koła.

W Zarządzie liczącym 12 członków i 4 zastępców 75% miejsc zarezerwowano dla Polaków. W jego skład wchodził – prezes, wiceprezes, sekretarz, skarbnik i bibliotekarz. Z pozostałych członków utworzono komisję literacką i komisję kulturalno-oświatową. Komisja literacka miała organizować wykłady i wieczory literackie, dbać o popularyzację języka polskiego oraz promować dzieła literatury polskiej. Komisja kulturalno-oświatowa miała zajmować się organizacją zabaw tanecznych, koncertów i wycieczek turystycznych dla członków Koła. Środki finansowe Koło czerpało przede wszystkim ze składek członkowskich oraz z funduszy uzyskanych z organizacji imprez rozrywkowych.

Na początku 1881 roku nieporozumienia wśród członków zarządu na tle spraw organizacyjnych, zwłaszcza częstych zmian statutu doprowadziły do rezygnacji prezesa Teodora Jeske-Choińskiego.

Na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu 10 kwietnia 1881 r. nowym prezesem został lekarz Ignacy Szpadkowski, za którego wyborem opowiedziało się 23 z 25 obecnych członków. Równocześnie do Zarządu wybrano księcia Andrzeja Lubomirskiego.

22 stycznia 1882 r. Walne Zgromadzenie uchwaliło projekt zmiany statutu Koła Polskiego. Zredukowano Zarząd do 8 członków i 4 zastępców, wybieranych zwykłą większością obecnych członków. Prezesem został Emanuel Tonner, wiceprezesem wybrano lekarza Karola Chodouńskiego, ponadto w skład Zarządu weszli František Brožek, Josef Barák, Władysław Tscherner, Celestýn Frič, Wiktor Czyżewicz i Wacław Wójcicki.

„Koło Polskie” obok normalnych prac, jak posiedzenia władz stowarzyszenia i zebrania towarzyskie organizowało wieczory literacko-muzyczne z okazji świąt i ważnych rocznic historycznych. 11 maja 1880 r. zorganizowano wieczór poświęcony pamięci zmarłego kompozytora Henryka Wieniawskiego. W 1881 r. urządzono uroczyste wieczornice ku czci Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego. Do większych akcji odczytowych Koła zaliczyć można prelekcję wygłoszoną 15.1.1882 r. przez dr. Czesława Korycińskiego na temat „Stosunki czesko – polskie i ich znaczenie dla ruchu politycznego szlachty polskiej w XV wieku”.

W maju 1881 r. z inicjatywy Teodora Jeske-Choińskiego, hr. Zygmunta Potulickiego-Skórzyńskiego i fabrykanta Józefa Filipowicza część byłych członków Koła Polskiego pojęła starania o utworzenie nowego polskiego stowarzyszenia w Pradze. Podczas dwóch spotkań w lokalu kawiarni Cafe Europe przy Placu Wacława przygotowano statut Ogniska Polskiego w Pradze. Projekt statutu przesłano następnie do zatwierdzenia c.k. Namiestnictwu Czeskiemu.

13 czerwca na zebraniu założycielskim wybrano władze „Ogniska Polskiego w Pradze”. W skład Zarządu weszli: prezes hr. Zygmunt Potulicki, wiceprezes inż. Józef Muzyka, skarbnik Dawid Kamiński oraz członkowie: urzędnik Stanisław Towarnicki, fabrykant Józef Filipowicz, urzędnicy kolejowi Józef Sozański i Adolf Berthold. Na zastępców członków Zarządu wybrano Juliusza Koziarskiego i Oskara Echausta. Funkcję rewizorów powierzono Ladislavowi Langemu i Stefanowi Hnatowiczowi. Oprócz hr. Zygmunta Potulickiego, prezesa w latach 1881-1883, do aktywnych działaczy Ogniska Polskiego należeli też przyszli założyciele Klubu Polskiego: Maurycy Knauer i Oskar Echaust.

W początkowym okresie członkami Ogniska byli urzędnicy, emerytowani nauczyciele i kupcy, w latach następnych szybko dołączyli do nich przedstawiciele młodzieży studenckiej i drobni przemysłowcy. W 1882 r. stowarzyszenie zrzeszało już ponad 50 osób.

W połowie 1884 r. rozpoczęto pertraktacje na temat zjednoczenia działających w Pradze organizacji polonijnych. 23 listopada na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu członkowie Ogniska Polskiego podjęli jednogłośnie uchwałę o zmianie statutu i połączeniu z Kołem Polskim. 13 grudnia 1884 r. zapadła decyzja o likwidacji Koła Polskiego, podana do publicznej wiadomości na łamach Prager Zeitung.

24 grudnia na Walnym Zgromadzeniu członków połączonych stowarzyszeń dokonano wyboru nowych władz Ogniska Polskiego. Prezesem został Józef Muzyka, wiceprezesem Andrzej Obrzut, sekretarzem Stanisław Towarnicki, skarbnikiem Dawid Kamiński. Pozostałymi członkami Zarządu wybrano Karola Chodouńskiego, Eduarda Jelínka, Stanisława Łubieńskiego i Feliksa Podwysockiego.

Dobrowolna likwidacja Koła Polskiego została zatwierdzona rozporządzeniem c. k. Namiestnictwa Czeskiego z dnia 29 stycznia 1885 roku.

W latach następnych dochodziło dość często do zmian w Zarządzie Ogniska, w tym także na stanowisku prezesa. Andrzej Obrzut pełnił tę funkcję w latach 1885-1886 oraz 1888-1889, aktor Teatru Narodowego w Pradze Władysław Florjański w roku 1887 oraz w latach 1897 i 1899, Tadeusz Łuczkiwicz w latach 1890-1891, Władysław Tscherner był prezesem w latach 1892-1893, Władysław Królikowski w latach 1894-1895, Józef Jastrzębski w roku 1896, a Karol Storch w roku 1898. Z okresu 1900-1914 brak danych. Wśród aktywnych członków należy jeszcze wymienić Edwarda Antoszewicza (sekretarza w latach 1887-1888), Karola Chodouńskiego (wiceprezesa w latach 1885-1886) oraz Henryka Opieńskiego (bibliotekarza w r. 1889 i skarbnika z lat 1890-1892). Wspomnieć też wypada o przedstawicielach społeczeństwa czeskiego działających we władzach Ogniska Polskiego. Do najaktywniejszych należeli: Adolf Černý, Jan Čihálík, redaktor czasopisma „Jevišť” Celestýn Frič, Karel Hoffrichter, jubiler Oskar Echaust, prawnik Luboš Jeřábek, Jakub Strohschneider, lekarz Václav Seidel i Václav Sequens.

W ramach przewidzianych statutem działalność Ogniska Polskiego koncentrowała się na urządzaniu zabaw tanecznych, koncertów muzycznych, wieczorków literackich i cotygodniowych zebrań towarzyskich. Wielką popularnością nie tylko wśród członków Ogniska cieszyły się odczyty o tematyce historyczno-wspomnieniowej organizowane w lokalu kawiarni „Cafe Union” (n.p. 21 II 1885 „Życie polskiego poety Edwarda Odyńca”, 13 III 1886 „O językach i gwarach na obszarze dawnej Polski”).

Część działaczy byłego Koła Polskiego nie pogodziła się jednak z jego likwidacją i podjęła starania o założenie stowarzyszenia skupiającego wszystkich przedstawicieli Polonii praskiej.

W 1885 roku opracowano projekt statutu oraz rozpoczęto rozmowy na temat zjednoczenia z władzami Ogniska Polskiego. Rozmowy w sprawie zjednoczenia nie przyniosły pozytywnego rezultatu.

W tej sytuacji grupa działaczy na czele ze Stanisławem Towarnickim, Janem Matuszem, Kazimierzem Hoffmanem, Henrykiem Korosteńskim i Edwardem Scholzem zwołała na dzień 3 maja 1885 r. zebranie założycielskie Klubu Polskiego w Pradze. W ciągu następnego roku przygotowano statut Klubu, który został uchwalony aż 12 grudnia 1886 roku i następnie przesłany do zatwierdzenia przez c.k. Namiestnictwo Czeskie.

Zatwierdzony rozporządzeniem z dnia 17 stycznia 1887 r. statut ograniczał działalność Klubu Polskiego do obszaru Pragi i przyległych okolic oraz nie przewidywał możliwości tworzenia oddziałów terenowych.

2 lutego na zebraniu inauguracyjnym członków Klubu Polskiego dokonano wyboru Zarządu (Wydziału) i rewizorów. Pierwszym prezesem Klubu został Stanisław Towarnicki, a jego zastępcą Edward Scholz, ponadto w skład Zarządu weszli: skarbnik Maurycy Knauer, bibliotekarz Antoni Dembiński i gospodarz Oskar Echaust. Na liście rezerwowych członków Zarządu znaleźli się Andrzej Bluj i Wilhelm Hrubý. Rewizorami wybrano Adolfa Berlotha i Kazimierza Korosteńskiego.

Zgodnie ze statutem członkami Klubu Polskiego obok Polaków mogły być również osoby narodowości czeskiej pod warunkiem systematycznego uiszczania składek. Bazę członkowską początkowo tworzyli przedstawiciele inteligencji – głównie urzędnicy i drobni

przemysłowcy, w latach następnych znaczącą większość stanowili przedstawiciele wolnych zawodów, kupcy, rzemieślnicy, studenci i robotnicy.

Zadania Klubu Polskiego realizowano w granicach zakreślonych statutem. Na pierwszym miejscu położono nacisk na akcje kulturalno-oświatowe organizowane dla środowiska polskiego. Powoływano specjalne komitety obchodów ważnych wydarzeń historycznych. Do najsilniej przeżywanych i zapamiętanych należały: nabożeństwo żałobne za spokój duszy Józefa Ignacego Kraszewskiego odprawione z inicjatywy Klubu Polskiego 18 kwietnia 1887 r. w kościele św. Wojciecha na Nowym Mieście, obchody stulecia Konstytucji 3 Maja w 1891 r. i Powstania Kościuszkowskiego w 1894 r. oraz Uroczystości Mickiewiczowskie z 1890 r. związane z przewiezieniem zwłok wieszczki do Krakowa. Wspomnieć też wypada o stałej współpracy Klubu Polskiego z Teatrem Letnim (Letní divadlo na Smíchově). Wielką popularnością nie tylko wśród Polaków, ale również Czechów i przedstawicieli innych narodów mieszkających na terenie Pragi cieszyły się odczyty o tematyce historycznej.

W latach 1887-1914 dochodziło dość często do zmian w składzie Zarządu Klubu, w tym też na stanowisku prezesa. Stanisław Towarnicki pełnił tę funkcję w latach 1887-1890 i 1898-1899, Jan Matusz w roku 1891 i 1903, Mieczysław Twardowski w latach 1892-1894, Oskar Echaust w roku 1895, Władysław Królikowski w latach 1896-1897 i w roku 1900, Kazimierz Hoffmann w roku 1901 i Józef Izdebski w latach 1902-1907.

Wśród aktywnych członków Klubu Polskiego w Pradze należy przede wszystkim wymienić Kazimierza Hoffmanna - prezesa w roku 1901, wiceprezesa w latach 1898-1900, 1903-1904 i ponownie prezesa od roku 1909 do 1922. Długoletnim skarbnikiem Klubu był Maurycy Knauer (1887-1891). Jego następcą Wiktor Bienenwald pełnił tę funkcję od roku 1894 do 1897. Z pozostałych działaczy ruchu polonijnego przed wybuchem I wojny światowej wspomnieć wypada Edwarda Scholza, Zdeňka Merella - bibliotekarza w latach 1891-1892 i sekretarza Klubu w roku 1890, 1895, 1897, 1901 i 1904, Stanisława Michtę, Józefa Górala, Marcina Jezierskiego, Václava Osvalda i Jana Krausa.

Skład zawodowo-społeczny członków Klubu nie ulegał w zasadzie zmianom, a ilość osób płacących regularnie składki wahała się w początkowym okresie od 30 do 74 osób. W roku założenia Klub liczył 48 członków, w 1889 – 52, w 1891 46, w 1892 – 74, w 1893 - 48, w 1895 - 41, w 1896 – 30, w 1897 - 56, w 1902 – 48 członków, z okresu 1903 - 1914 brak danych.

Od 1894 roku na podstawie rozporządzenia c.k. Namiestnictwa w Pradze z dnia 24 czerwca powołano przy Klubie Polskim Kasę Wzajemnej Pomocy z przeznaczeniem dla swoich chorych członków.

W czasie I wojny światowej działalność Klubu skoncentrowała się przede wszystkim na niesieniu pomocy dla uchodźców z Galicji. Organizowano dla nich tzw. kuchnie, udzielano skromnej pomocy materialnej. Rannym żołnierzom polskiej narodowości przebywającym w praskich szpitalach rozdano wszystkie książki z biblioteki Klubu, liczącej w 1895 r. 248 tomów.

Na podstawie materiałów archiwalnych przechowywanych w Archiwum Narodowym w Pradze oraz korzystając z broszury Jacka Doliwy „Klub Polski w Pradze” , Wydawnictwo Olza 1992

opracowała Dr ALINA STRÍŽENCOVÁ

CZŁONKOWIE KOŁA POLSKIEGO W PRADZE W LATACH 1880 - 1884

Adelman Aleksander
Barák Josef
Beneš Jan
Brožek František
Čihák Vladimír
Čihálík Antonín
Czyżewicz Wiktor
Filipowicz Józef
Frič Celestýn
Giryń Kazimierz
Chodouński Karol
Choiński-Jeske Teodor
Jelínek Eduard
Kisieliński Eugeniusz
Křen Edmund

Křen Jan
Lange Ladislav
Lubomirski hr. Andrzej
Łubiński Stanisław
Muzyka Józef
Obertyński Władysław
Poselt Josef
Smidt Louis
Sozański Józef
Tomaszewski Stanisław
Tonner Emanuel
Towarnicki Stanisław
Tscharner Władysław
Wójcicki Wacław
Założciecki Stanisław

CZŁONKOWIE OGNISKA POLSKIEGO W PRADZE

LATA 1881- 1884

Berthold Adolf
Bylina Matěj
Echaust Oskar
Filipowicz Józef
Hnatowicz Stefan
Kamiński Dawid
Knauer Maurycy

Koziński Juliusz
Lange Ladislav
Łubiński Stanisław
Muzyka Józef
Potulicki hr. Zygmunt
Sozański Józef
Towarnicki Stanisław

LATA 1885-1900

Antusiewicz Edward
Appenzeler Izidor
Arkel Zygmunt
Brejška Karel
Berger Maksymilian
Biliński Grzegorz
Cieśla Eugeniusz
Czerwiński Jan
Ciszewski Stanisław
Černý Adolf
Čihálík Jan
Drobner Emil

Kamiński Dawid
Kittel Zygmunt
Knauer Maurycy
Kolasiński Alfons
Kozierowski Kazimierz
Kozłowski Józef
Królikowski Władysław
Krupaczek Wilhelm
Krzysztofowicz Juliusz
Lewicki Aleksander
Łepkowski Jan
Łubiński Stanisław

Duszyński Marian
Echaust Władysław
Eminowicz Marian
Filipowicz Józef
Florjański Władysław
Florjański Władysław jun.
Frič Celestýn
Goldhaber Albert
Gordziałkowski Ludwik
Grolle Adolf
Halkader Władysław
Holder Emil
Chodouński Karol
Jastrzębski Józef
Jelínek Eduard
Jeřábek Luboš
Jezierski Marcin
Łuczkiwicz Tadeusz
Malczewski Gustaw
Mann Jan
Mariani Jan
Martinec Karel
Matejka Jan
Mischnik Jakub
Muzyka Józef
Muzyka Stanisław
Obrzut Andrzej
Olszański Zygmunt
Opieński Henryk

Pavlík Josef
Pieniążek Stanisław
Podwysocki Feliks
Pok Václav
Podmiński Marceli
Poselt Josef
Robowski Stanisław
Rychlý Václav
Saphir Max
Seidel Václav
Sequens Václav
Sojanowski Wincenty
Storh Karol
Strohschneider Jakub
Szukiewicz Maciej
Szukiewicz Wojciech
Szymański Kazimierz
Szydłowski Zdzisław
Tapkowski Michał
Tscharner Władysław
Turski Feliks
Towarnicki Stanisław
Urski Antoni Adolf
Walles Adolf
Wańkowski Teodor
Weryho Władysław
Wychowski Albin
Wychowski Stanisław
Župník Leon

CZŁONKOWIE KLUBU POLSKIEGO W PRADZE W LATACH 1887 – 1918

Balko Michał
Berloth Adolf
Biela Piotr
Bienenwald Wiktor
Bock Klementyna
Bock Václav
Bláha Eduard
Bluj Andrzej
Bluj Tomasz
Echaust Oskar
Eisenberg Karl
Feyfar Wenzl
Frankowski Piotr
Góral Józef
Gruszczyński Wincenty
Haszczyn Stefan

Bregowy Wawrzyniec
Brežka Alois
Briszkowski Alojzy
Burzyński Adam
Cerha Adolf
Ciupka Wojciech
Dembiński Antoni
Dobczyński Stanisław
Doubrava Josef
Michta Stanisław
Minářík Karel
Osvald Václav
Pallý Stanislav
Płowacki Tadeusz
Prugar Gabriel
Przeździecki Feliks

Hermann Stanisław
Hoffman Kazimierz
Hoffmann Ludwik
Hoffmann Michał
Hoffrichter Wacław
Holder Emil
Hopryńka Jan
Hucajluk Karol
Hrubý Wilhelm
Izdebski Józef
Jankowski Bolesław
Jarmoliński Kazimierz
Jastrzębski Antoni
Jeziński Marcin
Kamieński Dawid
Karpas Juliusz
Knauer Maurycy
Koprichter Václav
Kordas Leon
Korosteński Henryk
Korosteński Kazimierz
Kraus Jan
Królikowski Zygmunt
Krzanowski Michał
Křížek Josef
Krzyżanowski Piotr
Kucharz Józef
Kusziba Jan
Lach Franciszek
Lederer Artur
Lesík Jakub
Lewinter Adolf
Małkowski Teodor
Misiak Stefan
Matejka Jan
Matusz Jan
Merell Zdeněk
Migórski Zygmunt

Radlicki Bazyli
Rauch Eduard
Raynel Henryk
Rokosz Jan
Rzbrzyd Teodor
Seidl Václav
Scholz Edward
Sobotkiewicz Bronisław
Sokołowski Bolesław
Stawiarski Ludwik
Strohschneider Jakub
Sudlitz Anton
Svoboda Anton
Szczepański Jan
Szczygieł Marcin
Szparowski Eman
Szulc Karol Stanisław
Szumski Roman
Towarnicki Stanisław
Tracz Jan
Trepka Václav
Trochimowski Ludwik
Tscharner Władysław
Twardzikowski Tadeusz
Twardowski Mieczysław
Urski Antoni Adolf
Vobr Felix
Walter Eduard
Wiszek Władysław
With Adolf Walenty
Wojłowicz Walenty
Wróbel Jan
Zuckerandl Ignaz
Życzyński Tomasz